

Anmeldelser

Jacob Bøggild

Jørgen Bonde Jensen: *Jeg er kun en Digter. Om Søren Kierkegaard som skribent*. København 1996 (Babette).

Jørgen Bonde Jensen præsenterer sin bog som et forsøg på at pejle sit eget udgangspunkt, »den intellektuelle venstrefløjs misforhold til Søren Kierkegaard« (citeret efter inderflappen). Dette misforhold er opstået, fordi den intellektuelle venstrefløj på den ene side har måttet anerkende, at Kierkegaard var en medsammensvoren i kampen mod det bestående samfunds bormerthed og hykleri, men på den anden side har fundet de teologiske og ekstremt individcentrede aspekter af hans tænkning uspislige. Dette problem har man som regel søgt at løse ved at psykologisere, for eksempel ved at hævde, at Kierkegaard tænkte og handlede som han gjorde, fordi han fik en forkvaklet opvækst, som resulterede i seksualangst og deslige. Et opgør med denne side af Kierkegaard-receptionen er velkomment. Men eftersom Bonde Jensen, som han selv påpeger, har et ben i den lejr, han gør op med, kunne man frygte, at hans bog fik karakter af et pinagtigt selvopgør. Det er heldigvis ikke tilfældet. *Jeg er kun en Digter* er slet og ret en god bog, hvilket den blandt andet er, fordi Bonde Jensen på en afklaret måde er engageret i og anfægtet af sit emne: forfatteren Søren Kierkegaard. Bogens seks essays er således skrevet med en personlig glød,

som skaber sammenhæng imellem de konkrete læsninger og i det hele taget gør, at man har lyst til at gå i dialog med den. Derfor føler man sig som køber af bogen heller ikke 'snydt' over, at fem af de seks essays tidligere har været bragt i andre sammenhænge.

Det er imidlertid ikke kun Bonde Jensens glød, der er personlig. Også hans sprog, som samtidig er smidigt og letlæseligt, er det. Og så er han en inspirerende læser. Faktisk egner *Jeg er kun en Digter* sig langt bedre som en indføring i Kierkegaards forfatterskab, end mange af de populære fremstillinger, som for tiden flourerer. At der er tale om en række essays, som tager fat fra vidt forskellige synsvinkler, er i den sammenhæng kun en fordel. Brud og lakuner er et helt centralt meddelelsesstrategisk virkemiddel i Kierkegaards værk, og pædagogiske forsøg på at udfylde dem kan dårligt undgå at neutralisere de spændinger i samme værk, som gør det spændende.

Og så lidt om hvert enkelt af de seks essays:

»Søren Kierkegaards litteraturopfattelse og hans egen litterære praksis« stiller skarpt på det chiastiske forhold imellem Johannes Climacus og AntiClimacus hos Kierkegaard. Det er et meget centralt aspekt ved den kierkegaardske tekst, Bonde Jensen får frem, men som det fremgår af min artikel i nærværende nummer af *K&K*, finder jeg, at han i for høj grad harmoniserer. For en uddybning af dette henviser jeg til artiklen.

Det sidste essay i samlingen, »Det humanvidenskabelige essay«, er, trods det metaperspektiv det således anlægger, det mest utilfredsstillende, eftersom det ikke får samlet sig om en konkret problemstilling. Med hensyn til Kierkegaard er den eneste håndfaste pointe,

man som læser beriges med, at *En litterair Anmeldelse* er en chancetagende og samtidskommenterende tekst, som dermed lever op til, hvad Bonde Jensen forstår ved et genuint essay. Og det er lige lidt nok.

»Vel desværre vor største Mand. Georg Brandes om Søren Kierkegaard«, er et opgør med Georg Brandes' kritiske biografi om Kierkegaard: *Søren Kierkegaard. En kritisk Fremstilling i Grundrids* (Kbh. 1877), som har haft stor betydning for den kulturradikale litteraturkritiks holdning til og tolkning af sidstnævnte. Så her befinder Bonde Jensen sig i hjertet af den problematik, han vil pejle sig ind på. Et opgør med Brandes' biografistiske og psykologistiske læsemåde inviterer selvfølgelig til mange lette pointer. Men sådanne er desværre stadigvæk relevante at bringe. Det for alvor interessante ved Bonde Jensens læsning er imidlertid, at han påviser, at Brandes er offer for et akut tilfælde af, hvad Harold Bloom ville betegne som 'indflydelse': angst for den styrke, som udstrømmer fra en 'stor' forgængers litterære værk. Bonde Jensen kan endda henvise til, at Brandes i et brev til Nietzsche bekendte, at hans værk om Kierkegaard var skrevet »for at hæmme hans indflydelse«, selv om – eller måske snarere fordi – han var »en af de dybeste psykologer der overhovedet findes« (s. 175). Den vekslen imellem lovprisning og afstandtagen, som Bonde Jensen afdækker hos Brandes, kan iagttages hos adskillige andre Kierkegaard-fortolkere, hvilket i sig selv er et spændende forskningsområde. Essayet slutter med nogle overvejelser omkring den indflydelse, som Brandes' Kierkegaard-læsning har haft. I denne sammenhæng får man desværre nogle reduktionistiske udsagn om

to så komplekse og vægtige værker om Kierkegaard, som Adornos *Konstruktion af det æstetiske* fra 1933, (Kbh. 1980 og (revideret) 1996) og Joakim Garffs *Den søvnløse* (Kbh. 1995).

»København som refleksionsspejl for Søren Kierkegaard i Forførerens Dagbog« er skrevet i forbindelse med det nylige forskningsprojekt ved Københavns Universitet omkring urbanitet og æstetik og offentliggjort i publikationen *Københavnromaner* (Kbh. 1996). Bonde Jensen får på fornem vis illustreret, hvorledes *Forførerens Dagbog* er en tekst, der bliver til som en række refleksioner over sig selv. At byen, med alle de spejlinger og iscenesættelser, som den åbner op for, er en naturlig ramme for denne tekst, er ubestrideligt, specielt fordi forfatteren lever og ånder i den storbymæssige anonymitet. Men dybest set er det af underordnet betydning, om den bymæssige ramme for teksten er den kierkegaardske købstad, København, eller en anden samtidig metropol. Bonde Jensens kontekstuelle forpligtelse på at læse teksten som en københavnerroman giver derfor af og til anledning til nogle abrupte overgange i hans egen tekst.

»Af en endnu Levendes Papirer. Titlen på Søren Kierkegaards papir om H. C. Andersen« omhandler, som det umiddelbart fremgår, *Af en endnu Levendes Papirer*, Kierkegaards 'forvoksede' anmeldelse af H.C. Andersens roman *Kun en Spillemand*. Denne tekst fra den unge Kierkegaards hånd har, som Bonde Jensen demonstrerer, været sørgeligt misopfattet. Ofte er den endda blevet læst som en gang Heiberginflueret æstetisk kaudervælsk. Men Kierkegaard skriver sig med dette pseudonyme skrift – teksten angives at være udgivet mod

den endnu levende forfatters vilje – frem mod sit ideal om den majeutiske forfatter, som er 'afdød' i den forstand, at han skjuler sig bag modsætningernes dialektiske krydsen. På baggrund heraf argumenterer Bonde Jensen overbevisende for, at titlens »endnu levende« indeholder en urban ironi, som ligestiller forfatteren og H.C. Andersen (s. 70-71 og 79). Men han kunne måske have reflekteret endnu videre over det faktum, at Kierkegaard i sit forord om udgiveren af skriftet og H.C. Andersen tilkendegiver, at de er »magnetagtig divergerende«. For det er jo netop et chiasrisk forhold af den art, som det førstnævnte essay omhandler.

Det første og længste essay, »Søren Kierkegaards Øjeblik«, er bogens mest givende. Emnet er her den kamp mod den etablerede kirke, som Kierkegaard førte med sit tidsskrift *Øieblikket*. Bonde Jensen spørger, som man naturligt må gøre, hvad der bragte Kierkegaard til at indtage så ekstrem en position. I den forbindelse får man en glimrende fremstilling af, hvad der overordnet set er Kierkegaards politiske projekt og utopi. Her harmoniseres der ikke; Kierkegaard fastholdes som en 'endnu levende' udfordring. Men lige så vigtigt spørger Bonde Jensen, hvorfor Kierkegaard – som hadede pressen, fordi den efter hans mening forfladigede og nivellerede – med *Øieblikket* på én gang sprang ud som tidsskriftudgiver, -redaktør og -skribent. Og i den forbindelse pludselig meddelte sig faretruende ligefremt. I hvert fald tilsyneladende. Bonde Jensen anfører, med udgangspunkt i et citat fra en af Kierkegaards 'statusopgørelser' over sit forfatterskab, *Om min Forfatter-Virksomhed*, at denne tilbagevendende til ligefrem meddelelse var overensstem-

mende med Kierkegaards ideer om meddelelsens dialektik og derfor beregnet (s. 16). Igen slipper Kierkegaard lidt for billigt.

Hvilket er ærgerligt. Bonde Jensen tangerer nemlig at gå i virkelig inffight med Kierkegaard, når han påpeger, at angrebet mod statskirken, som gik på dens uredelighed, ville have forvandlet sig til et fordækt forsvar for den, hvis blot den havde indrømmet hykleriet og dermed havde ophørt med at være uredelig (s. 36). Det er at vende Kierkegaards foretrukne våben, dialektikken, mod ham selv, hvorved der åbner sig spændende perspektiver. Så når Bonde Jensen blot hastigt konkluderer om Kierkegaard, at det bestående »sidder ham selv i benene og fingrene, naturligvis« (s. 37), så er det et antiklimaks. Ikke mindst fordi det er et eksempel på en form for psykologisering, som den litteraturkritiske tradition, som Bonde Jensen søger at 'afdø' fra, excellerede i. Jeg håber dog, man har fået en fornemmelse af, at han langt hen ad vejen lykkes med sit forehavende. *Jeg er kun en Digte* er en bog, man har stor glæde af at diskutere med, eftersom den fremstiller skribenten Søren Kierkegaard på en loyal, nuanceret og generøs måde. Tak for den.